añа 13
no. 8
oktober 1982

SIMAR

SKOL & KOMUNIDAT

SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA

7 jaar later: niets veranderd

pag.5

pag. 10

Nota di Maneho: Enseñansa pa Un i Tur, pag. 3

E sirko politiko aki na Antias, pag. 7

Kurso pa detenidonan, pag. 8

Van het bestuur, pag. 14

Niet Jezus maar Xangô en Exú, pag. 16

HET ZITTENBLIJVERSPROBLEEM, pag. 5

Prosa Arubiano, pag. 10

redaktie: c. tromp, r. oomen, h. oplaat, q. maduro en l. emerencia.
redaktie-adres: kantoor simar, sabana blanco 36.
bank skol & komunidat: a.b.n., banknr. 31.47.886.
layout en fotografie: r. de graaff.
drukker: vad.

simar, sindikato di maestronan di aruba, sabana blanco 36, pob 582, oranjestad, tel. 24219.
bestuur: madonna stephens, voorz.; carla kelkboom, sekr.; henk weustink, vice-voorz.; mercedes van der hans-orman, 1e penningm.; arturo oduber, comm.
sekretaresse kant.: mevr. f. alexander.
bank simar: banco barclays antiliano v-224-1, a.b.n. 31.47.290.

SKOL & KOMUNIDAT

añа 13 - no. 8
oktober 1982

sindikato di maestronan di aruba

NOTA DI MANEHO:

"ENSEÑANSA PA UN I TUR"

Ya ta mas ku 10 luna pasá ku e nota tokante maneho di enseñansa "Enseñansa pa Un i Tur" a wordo ofresí na instansianan i organisashonnan pa komentario.
Den e "Ministeriële Beschikking" di 20 di desember 1978 e komishon di nota di maneho a haña komo enkargo:

1. ***Bin ku un vishon 'makro' di nos enseñansa na Antias, for di kua lo wordo formulá.***
2. ***Kondishonnan pa e konstrukshon di un sistema di enseñansa Antiano nobo, i***
3. ***Proposishonnan pa mehorashon di nos enseñansa aktual riba termino korto.***

E enkargo aki a sali for di e intenshon di Gobierno Sentral pa restrukturá nos enseñansa FUNDAMENTALMENTE.

Den e introdukshon di e nota e komishon ta splika ku e di tres parti di e nota NO ta wordo elaborá den e nota aki.
Lokual sí e nota di maneho ta ofresé ta:

- ***un bista riba nos sistema di enseñansa i e konteksto sosial, ekonomiko, politiko i kultural den kua e sistema aki ta funshona, i for di esaki;***
- ***un bista di un sistema di enseñansa di tanto nivel primario, komo sekundario i terser, i un sistema di edukashon pa adultos, pa den futuro, ku lo kuadra ku e eksigensianan di e komunidat Antiano.***

Meta di e nota aki tabata pa stimulá un diskushon amplio tokante struktura i kontenido di un sistema di enseñansa nobo pa Antias.
Ta despues di a risibi komentario di e diferente instansianan i organisashonnan den nos komunidat, e komishon lo traha un di dos vershon ku lo sirbi komo un konsepto di un plan di maneho pa enseñansa i ku lo wordo ofresí na e Ministro di Enseñansa.
Ya ku e fecha final pa manda komentario, esta 1 november 1982, ta aserkando, nos kier a tira un bista riba e reakshonnan ku e nota aki a risibí den e 10 lunanan ku a pasá.

ORKAN

E orkán di reakshonnan, tin biaha kasi pániko, riba e nota di maneho aki, ku a sali den e korantnan lokal, a demostrá ku enseñansa den nos komunidat di awendia ta un institushon sumamente importante.
Enseñansa ta kumpli ku diferente funshonnan; no solamente e tin ku soro ku nos komunidat ta haña e forsa di labor kualifiká nesesario pa por kumpli ku e eksigensianan di nos komunidat, pero tambe e mester soro pa forma hendenan di tal manera ku nan por bira 'bon' suidadanonan, ku por anda (na un manera krítiko) ku e balornan i normanan reinante den nos komunidat.
Mirando e funshonnan importante aki di enseñansa no ta straño ku mas i mas diferente instansia kier mete ku enseñansa i ku enseñansa ta bira obheto di un lucha pa poder den kua diferente interesnan ta kontradesí otro.
En espesial ora ta parse ku lo bin kambionan fundamental den enseñansa, e lucha ta bira mas fuerte entre esnan ku ta pro un kambio i esnan ku tin interes ku un 'status quo'.
Riba e dia di estudio tokante e nota di maneho dia 18 di mart 1982 na Korsou, sr. Veeris a hasi un komparashon interesante entre e reakshonnan na aña 1968 ora ku a introdusí e asina yamá "mammoetwet" i e reakshonnan awor na 1982 riba e nota di maneho. Mientras ku na 1968 tabata trata di un kopia i implementashon di un lei *hulandes, sín ningun forma di preparashon of diskushon amplio,* e tempo ei tur kos a bai "geruisloos". Pero awór ku ta trata di un restrukturashon *fundamental,* proponé dor di ekspertonan *Antiano* i ku un vishon *Antiano,* a bin surgi un reakshon sumamente emoshonal i ku a resulta den un polarisashon inesesario, ku ta hasi un diskushon rashonal bira kasi imposibel.
Remarkable tabata e echo ku e gran parti di e reakshonnan a toka e parti di struktura di maneho i atministrashon ("Beheersstruktuur"), e parti unda ta toka e pregunta ta kende lo mester *maneho* nos sistema di enseñansa.
Pa loke ta trata e struktura di maneho i atministrashon e komishon ta propone dos medida:

1. **desentralisashon diferensiá:**
esta e traspaso di outorisashon di gobierno sentral pa gobiernonan insular, pero lagando espasio pa koperashon supra-insular;

2. konsentrashon riba nivel insular,
esta e konsentrashon di e maneho i atministrashon den man di gobierno insular. E komishon a formulá su punto di bista riba e medida aki komo lo siguiente:
"De commissie is van mening dat de overheid, met inachtneming van de vrijheid van onderwijs, beter in de gelegenheid moet worden gesteld op een zo breed mogelijk front een effektief beleid te voeren. De overheid zal daartoe op het gebied van *leerplanvaststelling, toelating van leerlingen, personeelsbeleid* en *financieel beheer* der scholen meer stuurmiddelen in handen moet worden gespeeld.
Een belangrijk middel om tot dit doel te geraken ziet de commissie in *uitbreiding van het openbaar onderwijs*. Op grond hiervan doet de commissie met betrekking tot artikel 140 der Staatsregeling het voorstel het gelijkbekostigingsrecht van het bijzonder onderwijs te laten vervallen".
Ta riba e ultimo parti aki e mayoria dje kritika riba e nota di maneho a konsentrá su mes, spesialmente di banda di e direktivanan di skol partikular. E kritika aki tabata kontene e.o. e siguiente puntonan:
1. E komishon lo ta propagandá un "grove aantasting van het grondwettelijk recht van vrijheid van onderwijs".
2. E proposishon pa eliminá e derecho di subsidio igual lo ta e prome paso na kaminda pa skolnan super-elitario. Esaki pa motibo ku bo lo haña un grupo chikito di hende hopi riko ku sí lo por paga enseñansa partikular pa nan yiunan.
3. Ku lo no tin skolnan kristian mas, pasobra ku na skolnan di gobierno lo no wordo duna lesnan di religion i tambe pasobra ku e enseñansa na e skolnan aki lo no ta basá mas riba un vishon religioso.
(Pa mas detayes por lesa e "memorandum van de confessionele schoolbesturen op de beleidsnota "enseñansa pa un i tur" i tambe e komentario di Stichting Protestants Christelijk Onderwijs Aruba).
No ta nos intenshon pa bai defendé akinan e proposishonnan lansá dor di e komishon ku a traha e nota di maneho.
Sí nos lo kier sostené e observashon di sr. van Breet, presidente di e komishon, unda e ta remarká ku kitamento di e prinsipio di derecho riba subsidio igual NO ta meskos ku kitamento di e prinsipio di libertat di enseñansa. E echo ku un gobierno ta rekonosé den su "grondwet" e derecho di libertat di enseñansa no kiermen ku outomatikamente e tin e *deber* di subsidiá tur forma di enseñansa partikular.
Tambe lo mester remarká ku típikamente e reakshon di e direktivanan di skolnan partikular ta falta di argumentonan serio pa kontradesí e argumentonan ku kua e komishon di maneho a defendé e medidanan, esta:
— Ku aktualmente tin un kaos den e maneho di nos enseñansa aki na Antias, pa motibo ku e outoridat pa disidí ta den man di diferente instansia, kual ta stroba un maneho efektivo.
— Ku e eksistensia di e direktivanan partikular ta stroba e proseso demokratiko ya ku e direktivanan aki ta fundashonnan ku strukturalmente mirá no ta permiti ningun klase di "inspraak" den nan maneho.
— Ku tur intentonan di parti di gobierno pa restrukturashon di nos enseñansa por wordo strobá dor di e echo ku aktualmente ta asina ku un asunto asina importante manera stipulashon di e "leerplan" ta kai bou di outorisashon di e direktivanan di skol.
Ta di lamentá ku ta solamente e parti di struktúra di maneho i atministrashon a haña tanto atenshon i komentario, mientras ku e nota di maneho ta trata mucho mas aspektonan, di más importansia. Aspektonan manera:
— E metanan di un maneho di enseñansa, ku lo mester ta forma parti di un maneho integral.
— E struktúra edukativo eksterno i tur e aspektonan ku ta kai aki bou, e.o.
- e deber pa siña ("Leerplicht"),
- e punto di idioma di instrukshon,
- e edukashon pre-eskolar,
- henter e struktura di GAVO (Grondlegend, Algemeen Vormend Onderwijs),
- e enseñansa sekundario,
- e enseñansa riba nivel mas halto,
- e edukashon pa adulto,
- e struktura di kuido ("verzorgingsstruktuur").

Mester wordo remarká ku e manera kon Stichting Protestants Christelijk Onderwijs Aruba a reakshoná riba e nota di maneho nos lo no kier kualifiká komo un reakshon serio, na di prome lugá pasobra ku en bes di duna un reakshon riba totalidatnan, SPCOA a kibra e nota den diferente fragmento i frasenan chikito, isolando pues tur e fragmentonan for di nan konteksto. Na di dos lugá pa motibo ku den e reakshon aki ta falta argumentashonnan serio i fundá, pero unda sí tur e ponensianan di e nota si maneho ta wordo bagatalisá sin mas.

KRISIS

Ta un echo ku nos sistema di enseñansa ta pasando dor di un krisis aktualmente. E nesesidat pa restrukturashon fundamental ta mas grandi ku nunka. Más ku nunka ta un nesesidat ku tur esnan ku ta involví den enseñansa hiba un diskushon amplio i serio tokante e rumbo ku nos enseñansa lo tin ku hiba, riba su kaminda di dekolonisashon.
Un país ku ta papiando di independensia no por keda sin revisá un sistema di enseñansa ku ta un herensia kolonial den tur su aspektonan.
E nota di maneho "Enseñansa pa Un i Tur" tá ofresé un strukturashon di e diskushon aki. Lo tin hopi puntonan di kritika ku lo por wordo ehersé riba e nota aki. I ta esei més ta e intenshon; mester *reforsá* e nota dor di trese kritika konstruktivo, riba e *totalidat* di e nota.
Aktualmente Simar ta formulando un konsepto di un reakshon riba e nota, ku ta toka e nota den su totalidat. E intenshon ta ku e konsepto aki ta wordo diskutí den un grupo di representantenan for di tur e sekshonan di enseñansa aki na Aruba, pa despues por manda un reakshon ofisial pa e komishon di nota di maneho.
Pronto lo por spera mas informashon tokante organisashon di e dia di diskushon aki. ●

Informatiemorgen over de beleidsnota.

Enseñansa pa Un i Tur

In de serie artikelen die wij wijden aan de problemen waar ons antilliaanse onderwijs mee kampt, verschijnt thans een artikel van de hand van drs. Ralph van Breet, dat handelt over het

zittenblijvers-probleem binnen het huidige onderwijs-stelsel. Ralph van Breet is verbonden aan het Pedagogisch Didactisch Bureau van het Departement van Onderwijs, afdeling Aruba en is tevens voorzitter van de Beleidsnota-commissie.

HET ZITTEN BLIJVERS PROBLEEM

In juni 1976 werd het UNESCO-rapport: 'Netherlands Antilles, Education: Issues and Priorities for Development' gepubliceerd. Bij het formuleren van de 'Terms of Reference' (d.i. opdracht/taakstelling) voor deze UNESCO-missie werd als punt 1 geformuleerd: 'Het huidige onderwijssysteem — in het bijzonder de salariering van de leerkrachten — vergt jaarlijks zware financiele lasten van land en eilandgebieden. Voor het onderwijs wordt gemiddeld 40-48% van de gehele begroting van elk eilandgebied uitgetrokken, zulks terwijl het rendement niet daaraan evenredig is. Nagegaan moet worden of het mogelijk is ons onderwijs op een meer doelmatige wijze in te richten, welke tevens kostenbesparend zal zijn.'

Verspilling

In het UNESCO-rapport van 1976 wordt dan ook ruime aandacht besteed aan de kwestie van het rendement van ons onderwijs (zie: Chapter IV: Cost Analysis and Efficiency) en een van de aspekten van deze problematiek die nader bekeken wordt, is de kwestie van de verspilling (wastage) ten gevolge van het zittenblijven (repetition) en het voortijdig verlaten van de school (drop out) en concluderend stellen de samenstellers van het UNESCO-rapport op pagina 23: 'Widespread repetition of grades results in a situation where the number of pupil-years actually provided is about 20 percent in excess of normal requirements. In other words, the cost of repetition is approximately 20 percent of total annual recurrent expenditure.'
Maar ook in eerdere (en ook latere) rapporten is ruime aandacht besteed aan het zittenblijversprobleem. In het rapport van de Commissie-Prins 'Leerplan en leidraad voor het basisonderwijs op de Benedenwindse Eilanden der Nederlandse Antillen' (1970) wordt hoofdstuk 9 (drs. A. C. Winkel: 'Het zittenblijven') aan deze problematiek gewijd en in hoofdstuk 3 (pagina 48) vinden we enkele gegevens over het zittenblijven op de lagere school, waaruit blijkt dat in het schooljaar 1962/63 op Curaçao gemiddeld 27 percent en op Aruba gemiddeld 25 percent van de leerlingen van de lagere school is blijven zitten.
Gaan we nog verder terug in de tijd, dan zien we dat de door het Bestuurscollege van he landgebied Aruba ingestelde 'Commissie belast met de opstelling van een 5-jaren-plan voor het onderwijs' in haar rapport uit 1958 op pagina 79 stelt dat: 'Uit de statistieken blijkt, dat slechts 25 à 30% der leerlingen het 6de leerjaar zonder doubleren bereikt' en uit Staat XVII (Bijlagen) kunnen we opmaken, dat in het schooljaar 1957/58 in totaal 24,4 percent van de leerlingen van de lagere school en in totaal 27,1 percent van de leerlingen van de Mulo-bovenbouw is blijven zitten.

Mulo

In het rapport van het Departement van Onderwijs van Augustus 1963 getiteld: 'Studierendement van de leerlingen op de Mulo-bovenbouwscholen op Curaçao en Aruba (generatie 1959)' vinden we de volgende gegevens m.b.t. het generatie-rendement (d.i. het aantal gediplomeerden, uitgedrukt als percentage van de oorspronkelijk toegelaten leerlingen) in de Mulo-bovenbouw:

	Jongens	*Meisjes*	*Totaal*
Curaçao	39	44	42
Aruba	45	49	47

En in het rapport van het Departement van Onderwijs van maart 1964 getiteld 'Examenresultaten en huidige bezigheden van de deelnemers aan de Mulo- en LTS-examens in de Nederlandse Antillen in 1963' vinden we de volgende gegevens m.b.t. de Mulo-loopbaan van de geslaagden uit 1963:

	Curaçao (percenten)		
Aantal doublures:	M	V	T
Geen	30	37	34
Eén	43	48	46
Meer	27	15	21
	Aruba (percenten)		
Aantal doublures:	M	V	T
Geen	37	37	37
Eén	45	44	45
Meer	18	19	18

Bezien we bovenstaande gegevens m.b.t. het onderwijsrendement in het systeem van vóór 1968, dan is het niet zo verwonderlijk dat de zgn. Streamcommissie-Curaçao in haar rapport van maart 1964 getiteld 'AAVO, rapport betreffende wenselijkheid van een nieuw schooltype' op pagina 46 stelt: 'De commissie is van oordeel, dat de noodzaak van het in het leven roepen van een vereenvoudigde opleiding voldoende wordt aangetoond door de rapporten betreffende de doorstroming op de Mulo-kopscholen . . . De commissie is van oordeel dat →

Dr. K. Doornbos.

voor doelmatig onderwijs in deze vorm een apart schooltype zeer wenselijk zou zijn . . . Uit vele ingekomen suggesties werd als meest geschikte naam door de commissie gekozen: Antilliaans Algemeen Vormend Onderwijs, (met als afkorting AAVO)' en zie hier de voorloper van ons huidige ETAO.

Basisschool

Maar de rapporten van na 1968 geven in het geheel geen rooskleuriger beeld te zien voor wat het onderwijsrendement betreft. Wat de gegevens over het zittenblijven op de basisschool betreft, kan verwezen worden naar het verslag van Ch. Picus en R. Jessurun in Informatieblad no. 8 (schooljaar 1970/71 en 1971/72, alle eilanden), het rapport van de Inspectie Basisonderwijs, Curaçao (schooljaar 1973/74, Curaçao), de doktoraalskriptie van L. Emerencia (schooljaar 1976/77, Aruba), de Vakstudie BBO-skriptie van M. Helder (school jaar 1977/78, Aruba) en het rapport van het Departement van Onderwijs uit 1980 getiteld 'Doorstroming Basis- naar Voortgezet Onderwijs 1977/78 en 1978/79'. In dit laatste rapport (dat de Curaçaose situatie beschrijft) lezen we op pagina 44: '66% van de leerlingen heeft vermoedelijk ooit gedoubleerd. Ruim 1/3 deel van de leerlingen die in 1978 aan de toelatings-procedure op Curaçao hebben deelgenomen is vermoedelijk zelfs 2 keer blijven zitten gedurende het doorlopen van het zesjarig lager onderwijs.'

In de skriptie van M. Helder wordt een hypothetisch doorstromingsmodel opgezet aan de hand van de gegevens uit het schooljaar 1977/78 en de conclusie luidt (Pagina 7): 'Van de 1000 kinderen die in 1978 de school binnenstappen, bereiken 763 kinderen de zesde klas, waarvan 342 kinderen de basisschool doorlopen zonder te doubleren, 237 kinderen de school voortijdig verlaten en 421 halen de zesde met minimaal één maal doubleren. En verderop (pagina 9) lezen we dat er sprake is van een 'wastage' van 1532 leerling-jaren oftewel 25 percent (vgl. in deze ook punt 2 en punt 8).

Voortgezet onderwijs

Wat de gegevens over het zittenblijven in het voortgezet onderwijs betreft, kan verwezen worden naar het rapport van het Departement van Onderwijs van april 1973 getiteld 'Rapport betreffende de doorstroming op scholen voor VWO/Havo, Mavo, ETAO,' handelende over de jaren 1970-72. Uit dit rapport kunnen we opmaken dat zo'n 20 percent van de leerlingen van de Havo/VWO-brugklas doubleerde en dat in de hogere leerjaren dit percentage varieerde van 10-28 percent. Ook kunnen we opmaken dat zo'n 30 percent van de leerlingen van de Mavo-brugklas doubleerde en dat in de hogere leerjaren dit percentage varieerde van 12-48 percent.

Fundamentele oorzaak

Het zijn deze gegevens en het vele leed (van kinderen en ouders) en de geweldige verspilling (van talent en geld) die achter deze koude cijfers schuilgaan, die aanleiding en inzet zijn geweest van het 'Promé Kongreso di V.L.A.: KEDA SINTA, un mester . . .?' van oktober 1975. Op dit congres heeft dr. K. Doornbos (schrijver van 'Opstaan tegen het zittenblijven' en populariseerder van de term 'leerstofjaarklassensysteem') heel duidelijk gesteld dat de fundamentele oorzaak van het zittenblijven gelegen is in de struktuur van ons onderwijssysteem, i.c. het leerstofjaarklassensysteem (Eng.: lock step system), dat gekenmerkt wordt door de twee principes van 'koppeling van cursusduur en leerstofpakket' en 'fractionering van de componenten (cursusduur, cursusinhoud en leerlingenbestand) primair op basis van tijd' (zie: E. DeCorte et. al.: 'Beknopte didaxologie', pag. 267).

Flexibele progressie

In de BNC-nota 'Enseñansa pa un i tur — Education for one and all' (zie: Samenvatting: pagina 16 e.v.) wordt gepleit voor het radikaal afschaffen van het zittenblijven door 'de vervanging van het leerstofjaarklassensysteem door een systeem van flexibele progressie dat het zittenblijven elimineert en dat inspeelt op de bestaande verschillen in aanleg, tempo en motivatie van de leerlingen' (pag. 17), gekoppeld aan 'een grotere mate van individualisering van het onderwijs middels een systeem van differentiatie binnen klasseverband' (pag. 18).

Na zeven jaar opnieuw aan u de vraag: 'KEDA SINTA, un mester . . .?' ●

RENOBASHON DI ESSO HEIGHTS I VILLAGE:

SI AWOR NO, ANTO NUNKA

Ku e titulo aki Skol & Komunidat a sera su di tres artikulo tokante Village i Esso Heights.

E ultimo artikulo a finalisá ku e frase "Si awor no, anto nunka".

Pa demonstra kon berdat e frase aki ta, nos a buska mas informashon tokante tur e plannan ku e diferente Gobiernonan a laga traha pa mas ku 30 aña kaba.

1949: Gobierno a traha e promé plan di parselashon (verkavelingsplan) pa Village.

1952: DOW a traha un plan pa evakuashon for di Village i traha 980 kas nobo na Rooi Spoki, ku despues a kambia pa Rooi Congo.

1962: E Plan di Desaroyo di Aruba a proponé pa Gobierno kumpra tur e terenonan, evakuá Village i traha un sentro di tiendanan ku lugar pa stashoná auto.

1967: Komishon pa Desaroyo di San Nicolas ta proponé ku Village mester bira un sentro di tiendanan i servisionan.

1973: DOW a traha un Plan di Renobashon pa Village.

1973: Komishon pa Saneamento di Village a traha un raport tokante saneamento di e barionan Village i Esso Heights.

1975: Un Plan Global di Renobashon a wordu trahá.

1975: Gobierno a entregá un "Projekt dossier" pa Renobashon di Village i Esso Heights na Hulanda.

1981: Gobierno a entregá na Hulanda e "projekt dossier" pa drechamento di kasnan i barionan na Aruba. Parti 1: Analisis di e problema i proposishon pa drecha e barionan di Village i Esso Heights. E delaster raport aki nos a trata den e seri di tres artikulo.

Awe nos ta 33 aña despues. Ku razon nos por konklui: "Si awor no, anto nunka". Nos lo keda sigui e asunto aki di hopi serka!

e sirko politiko na Antias aki

Pa mas ku un aña kaba Antias ta involví den un krisis gubernamental riba nivel sentral i tin tur indikashon ku esaki por lo pronto lo no kambia.
Promé nos bai splika dikon nos ta kere ku esaki lo no kambia por lo pronto, nos kier bai bèk den pasado pa wak un biaha mas kiko a kousa tur e problemanan. Pa sa esaki nos tin ku bai bèk den tempo te na luna di september 1981, ora e krisis gubernamental "eigenlijk" a kuminsa. Nos tur ta kòrda kon e tempo ei oposishon di Aruba ainda tabata sinti su mes basta fuerte i a logra di pone MEP bou di basta preshon. E taktika tabata konosí: MEP formando parti di gobierno sentral a mara su mes, den e koalishon, na e otro partidonan i konsekuentemente hopi biaha mester a basha awa den biña, mientras ku oposishon rubiano por a 'freewheel', biniendo ku puntonan di prinsipio na granel i dunando e "lucha" di Aruba un karakter mas sagrado ainda ku MEP a dun'e kaba. Di e forma aki MEP a haña su mes hopi biaha den pretá i na september 1981 a sukumbí pa oposishon rubiano ora ku el a usa e punto di e protokòl di petrolio pa sali for di gobierno sentral.
Nos ta korda tambe kon gobierno sentral tòg no a kai e ora ei, ya ku DP di Isla Riba a bula 'den. Sinembargo esei a mustra di ta solamente un 'uitstel van executie' pasó na kuminsamento di yanüari 1982 gobierno sentral tòg a kai dor ku Boy Rozendal a haña k'e tempo a yega pa regla un kuenta bieu ku Don Martina.

Tur e tempo ei, esta di yanüari te ku e luna aki di oktober, gobierno sentral a keda demishonario. Varios solushon a ser buská pa entre otro rekonstruí e kabinete, pero na final a keda disidí ku elekshonnan lo mester trese e solushon. Dia 25 di yüni 1982 elekshonnan a ser tení i nos tur sa kiko e resultado di esaki tabata: nan a trese nèt ningun solushon!!
Tòg Antias tin mester di un gobierno i p'esei Jules Eisden a haña e enkargo penoso di gobernador pa chèk ki posibilidatnan tin pa yega na formashon di un gobierno.
Tres luna largo kos a keda basta keto, te ku ultimo tempo algun vrum vrum a kuminsa kore rònt indikando ku un *kabinete nashonal* ta den konstrukshon. Pa nos esaki a sona hopi straño! Korda bon, ni na nivel insular nan ta kapas di forma un bloke, awor korda na nivel sentral!
Si akaso un kabinete nashonal mester bira realidat, nos por sigurá un i tur ku e kabinete ei lo tin un bida masha kortiko. Mester tene na kuenta ku aki 7 luna lo tin elekshonnan pa eilandsraad. Ta mas ku obvio ku esaki lo afekta é funkshonamento dje partidonan riba nivel sentral. Nos no ta wak ku e partidonan lo ta kapas di hasi distinkshon entre gobernashon sentral i gobernashon insular. Den kada kampaña elektoral e aksento di e partidonan te ainda no ta riba un splikashon i defensa di un propio programa, pero mas bien ta inserá unikamente kritika riba e otro partidonan i instigashonnan di un pueblo kontra un otro i di un grupo kontra un otro. P'esei nos no ta kere den un bloke na nivel sentral. Eksperensianan riba nivel insular a mustra kaba ku esaki ta algo imposibel.
I no solamente e tipo di problemanan ya menshoná lo stroba formashon di un kabinete nashonal, pero tambe e desaroyonan riba tereno estatal (den Komishon di 7 i durante R.T.C.) lo sa di dividi e partidonan. Nos tur sa ku fe dia bieu kaba politika partidista a hasi su entrada den e Komishon di 7 i esaki tambe sigur sigur lo tin su konsekuensianan pa funkshonamento di un kabinete nashonal.

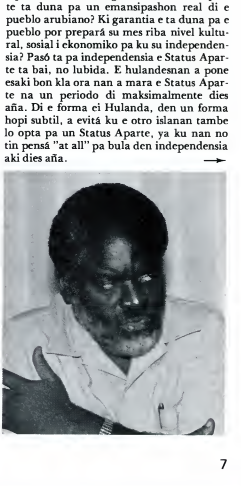
Ademas di esaki nos ta puntra nos mes kon partidonan manera AVP i MEP por mantene nan kredibilidat ora nan drenta un gobierno sentral (a base di por ehèmpel un vrismento di puntonan di konflikto). Nos ta kòrda bon kla kon na varios okashon e lider di AVP a deklará enfatikamente ku AVP lo no drenta un gobierno sentral tanten ku no tin un plan ku ta deskribí den detayes e fasenan di desentralisashon te ku e Status Aparte di Aruba. E lider di MEP a ekspresá su mes den e mesun sentido enkuanto e protokòl di petrolio den un entrevista ku Skol na luna di mart '82. I awor diripiente nan ta willing pa drenta un kabinete nashonal?? Tin dos posibilidat pa splika e komportashon straño aki: Of nan no sa kiko nan tabata bisa e tempo ei, of nan ta gewon tuma e pueblo pa chombon. Ambos posibilidat ta un boftá den kara di pueblo!
Evaluando tur esaki, pa nos ta sobra solamente dos posibilidat realístiko pa sali for di e impase gubernamental:
1. E partido mayoritario di Aruba ta bai di akuerdo pa pon e puntonan di konflikto den 'freezer' (te ora un RTC trese mas klaridat riba tereno estatal) i ta forma un koalishon ku e partidonan di e otro islanan a base di un programa di gobernashon bon detaya.
2. Instalá un 'zakenkabinet' ku mester funkshoná te despues di e Ronde Tafel Conferentie.
Ta bisto ku e promé posibilidat ta eksihí di e partidonan envolví un madures politiko mucho mas grandi ku esun ku nan ta demostrando te na e momento aki. Nos ta kere sinembargo ku e ta mas realistiko ku e situashon na unda tur partido politiko di Aruba mester traha hunto den un kabinete!!!

Komishon di 7

Mientras tanto e ultimo seshon di e komishon di 7 aki na Aruba a terminá den un pleito formal entre Hendrik Croes i e otro miembronan di e komishon. Motibo prinsipal tabata e raport di Weitenberg enkuanto e konsekuensianan finansiero di un Aruba independiente, e rapòrt di Voges i e rapòrt di e miembronan hulandes den e komishon. Voral e ultimo rapòrt aki a kousa basta konsternashon den seno polítiko na Aruba. Motibo prinsipal ta e intenshon di e hulandesnan pa mara e relashon entre Aruba i Hulando na sierto kondishonnan enkuanto koperashon entre e islanan antiano. A ser papiá di un chantage hulandes i otro palabranan pisá a kai durante e reunionnan. Pa nos tur esaki no a bin komo sorpresa. Hulanda ta meskos ku tur e otro paisnan kolonialista i semper a i lo bai usa su posishon dominante pa manipulá su kolonianan den e direkshon ku é kier. Ku nos politikonan arubiano ainda no ta kompronde esaki, ta debí na nan konsepto eroneo i naivo di independensia. Na lugar di kibra e lasonan ku e pais kolonialista, nan ta buska formanan *intensivá*

esakinan dor di bin ku proposishonnan manera un Status Aparte. Pero kiko Status Aparte kier men? Ki garantie e Status Aparte ta duna pa un emansipashon real di e pueblo arubiano? Ki garantia e ta duna pa e pueblo por preparà su mes riba nivel kultural, sosial i ekonomiko pa ku su independensia? Pasó ta pa independensia e Status Aparte ta bai, no lubida. E hulandesnan a pone esaki bon kla ora nan a mara e Status Aparte na un periodo di maksimalmente dies aña. Di e forma ei Hulanda, den un forma hopi subtil, a evitá ku e otro islanan tambe lo opta pa un Status Aparte, ya ku nan no tin pensá "at all" pa bula den independensia aki dies aña. →

KURSO PA DETENIDONAN

Den luna di februari di e aña aki a sali un entrevista ku e direktor di "Gevangeniswezen", sr. David van der Ree, tokante e instituto prison den su totalidat. Varios aspekto a wordo toká, entre otro: e diferensia entre un "langgestrafte" i un "kortgestrafte", repartishon di un dia, trabou den "werkplaats". Tambe sr. van der Ree a mustra riba e posibilidat di estudio por eskrito pa e detenidonan interesá.
Den e siguiente artíkulo nos ta trata e posibilidat di sigui un kurso duná dor di maestronan lokal, kiko presis nan ta hasi i kiko nan a logra te ainda ku e detenidonan. E informashon nos a haña dor di sr. Franklin Leslie, maestro i kordinador di e kurso i sr. Robert Reeberg, maestro. Ambos persona ta traha den dia na skol i atardi na "Huis van Bewaring".

Ku Hulanda *pór* hunga e sorto di weganan aki ku Aruba tambe ta mustra bon kla e posishon ekstremamente vulnerabel di Aruba, dor ku el a lòs su mes for di e otro islanan. E mokete ku nan tur hunto por a forma kontra Hulanda den kasonan asina a keda tur na wèrki. Hulanda sa esaki i lo sigui hasi uso di situashon aki, meskos ku tur e otro potensianan ku den futuro lo tin di haber ku un Aruba independiente. Ta di spera ku tur esaki lo kontribui sí na un mihó refleho aki na Aruba di kiko independensia berdaderamente ta inserá. Ku ki kondishonnan mester por wordo kumplí riba tereno di enseñansa, kultura, di nivel polítiko pa nos por papia di un pueblo ku ta prepará pa su independensia. Esaki ta aspektonan ku ainda no ta haña atenshon.

Problema di MEP

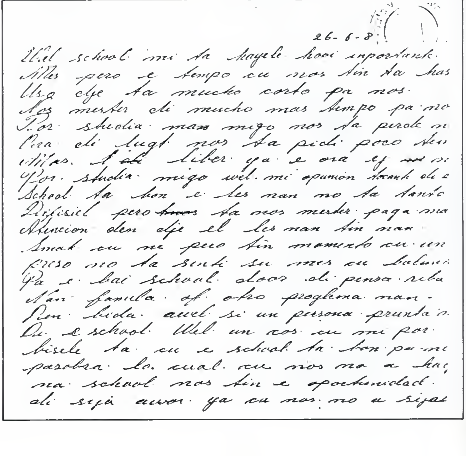
Di fuentenan ku ta bon na altura nos a haña sa ku te asta den seno di MEP e susesonan den e komishon di 7 a kondusí na un divishon den dos kampo: Un ku ta mas moderá, ku ta haña ku Aruba tin mester di mas tempo pa preparà su mes, ront di e persona di Pedro Bislip i e otro kampo ku ta mas radikal i ku tin mas purá, ront di e persona di Betico i Hendrik Croes i den kual e konsehero hulandes Ben Wilms tambe ta hungando un papel.
Ta bon konosí tambe ku basta persona den seno di MEP no ta mucho kontento ku e influensia ku Ben Wilms tin riba nan lider. Nan ta mira ku loke a kuminsa komo un lucha pa sali for di un sierto dominashon di Korsou, ta bayendo den un direkshon, kaminda kambionan ta ser tresí ku nan no por "overlook" mas.
Esaki ta konta pa mas hende aki na Aruba. E pueblo ta haña mucho poko informashon enkuanto su futuro.
Lo ta konsehabel pa for di awor kaba planea un periodo di informashon profundo dor di tur gremio, na radio, televishon i den korantnan, kuminsando mas pronto ku ta posibel, siguí pa un referendum (despues di e RTC) kaminda pueblo, manera primití dor di varios politiko en berdat por skohe pa su futuro.
Independensia no ta algo pa avontureronan di afó bin bisa nos ki e ta of kon nos tin ku prepar'e. Ta nos mes tin ku hasi esaki. Pero pa por preparà su independensia un pueblo mester ta bon informá. I ta net esaki ta algo ku ta falta enormemente aki n'Aruba. ●

Kon e kurso a kuminsa

Sr. Leslie ku tabata traha pa Servisio di película di teritorio insular di Aruba (esta drai film den distriktonan) a wordo aserká pa pasa film den "H. van B." komo rekreashon. Esaki ei a hasi pa mas o menos 2 aña. Despues a bin e idea pa duna les den prison i komo ku su persona tabata kustumá di drenta den e lugá i alabes ta maestro, e komishon di vigilansia (commissie van toezicht*) a haña ku e por bin na remarka p'e trabou. El a buska un ayudante ku tabata srta. Yvonne Wathey. Nan mester a haña permiso di minister den forma di un "Landsbesluit", pasobra lei ta bisa ku niun hende no mag di drenta den prison sin outorisashon.
E trabou no ta vast; kada 2 aña mester bai un petishon aden pa renobá e permiso i nan mester traha un raport tokante nan trabou i e resultadonan lográ.

Kontenido di e kurso

Nan a kuminsa traha sin un programa fiho; nan a kuminsa hasi entrevista ku e detenidonan ku tabatin mag di sigui e kurso, pasobra ta solamente un "langgestrafte" ku un kastigo di mas di 18 luna por sigui'é. Pa e "kortgestrafte" e kurso no tin baló dor di ku e kurso lo dura 2 aña i e no por kab'é. Nan mester a wak ken tin interes pasobra den Dakota e pensamento ta ku pafó bo no ta bai lès i ora bo ta será bo ta haña lès. Nan mester a purba motivá e detenidonan ku un kurso asina tin su baló, ku mayan ora nan sali nan por sigui konstrui riba e base ku nan tin. Nan mester a purba gana nan konfiansa pa nan no kere ku ta ko'i kaweta nan a bin buska eiden.
Na prinsipio di e kurso e maestronan ta sinta papia ku e detenido pa haña informashon tokante su trabou: na unda e la yega di traha i ki sorto di trabou e la hasi, su skol: ki →

26-6-8[illegible]
Wel school mi ta hayele hopi importante.
Alles pero e tempo cu nos tin ta has
Uso elje ta mucho corto pa nos.
Nos mester di mucho mas tempo pa no
Por studia ~~mas~~ mijo nos ta perde n[illegible]
Cura di lugt nos ta pidi poco ten
[illegible]. T ~~di~~ liber ya e ora ej [illegible]
Por studia mijo wel. mi opinion tocante di e
School ta bon e les nan no ta tanto
Difisiel pero ~~[illegible]~~ ta nos mester paga ma
Atencion den elje el les nan tin nan
Smak cu mi pero tin momento cu un
preso no ta sinti su mes cu bolun[illegible]
Pa e bai school aloor di pensa riba
Nan famila of otro proglema nan.
Pen hida awel si un persona prunda n
Du e school Wel un cos cu mi por
bisele ta cu e school ta bon pa mi
pasobra lo cual cu nos no a hay
na school nos tin e oportunidad
di sija awor ya cu nos no a sijal

diploma e tin of kuanto klas el a yega, ki nivel e tin, si e sa lesa i skirbi papiamento, hulandes, ingles i spañó, si e por konta, dividi, ets.
Si un detenido ta mustra interes nan ta poné den un grupo di sierto nivel bou di guia di un di e maestronan. Un grupo ta konsisti di 3 hende i nan ta traha hopi individual. E grupo ta haña lès den e idiomanan, historia i geografia. Komo maestro nan mes mester sòro pa nan material ounke tin plaka riba presupuesto di "H. van B." p'e kurso. Nan ta usa e bukinan di skol básiko i Mavo manera "Zonnig Nederlands, Langs eigen weg, Rekenboekje, A New Present Day English". Ora un detenido kaba e kurso e ta haña un sertifikado den nomber di e maestronan. Esei ta pa fasilit'e ora e sali pa sigui of buska un mihó trabou.
E kurso ta tuma lugá tur diamars, diaranson i diahuebs atardi di 4.30 te 6.00. Antes e tabata di 3.00 pa 4.30 i nan a disidi pa kambié pa duna e hendenan chèns pa haña aire, pasobra e les tabata mes un ora ku e ora di "lucht" i si nan bin lès nan ta perdè nan chens.
E ambiente ta masha bon mes. Bieu ta yuda yòng i vise versa; edat no ta konta pa nan. Tin biaha ku nan tin berguensa pa algo chikito ku nan no sa i ku ta algo di skol básiko.

Resultado

E resultado ta masha positivo si bo wak ku ki nivel e detenidonan a kuminsa i kon nan a progresa hunto, kon nan ta yuda otro. Esei ta un satisfakshon grandi pa e detenido mes i tambe p'e maestro. E resultado no ta bin den un siman, ni den un luna, e ta tuma tempo. Tin detenido ku a logra di siña lesa i skirbi papiamento te un ku a kaba avondmavo ora ku el a sali.

Plannan pa futuro

Segun e dos maestronan, dunamento di lès den prison mester wordo ampliá. E mester bira un sorto di brùg entre prison i komunidat. Mester bin maestronan riba 'full-time base' pa por akoge e detenidonan ku no tin nada di hasi entre 8.00 a.m. i 3.00 p.m. Awor nan ta keda den sèl; tin hende ku mag di bai traha den "werkplaats", pero otro no. Riba 'full-time base' bo por logra mas, voral mainta ora e detenidonan ta mas fit.
Pa e detenido muhé tambe mester bin e posibilidat di sigui un kurso. Awor e no mag di ta hunto ku e detenidonan homber. Te ainda tin un petishon aden di un persona ku kier traha ku e hendenan muhé.
Dunamento di lès den prison ta e promé paso pa regreso den komunidat, pero komunidat mes mester duna un bon akogida pa e persona no bolbe komete un akto malo. Si komunidat no akseptè, ki direkshon e lo tuma: bai ariba of bai abou?? ●

**Komishon di vigilansia ta wak ku tur kos den e instituto prison ta bai sigun reglanan, en partikular e tratamento di e detenidonan. E komishon ta duna konseho na minister tokante asuntonan ku ta toka e instituto. E ta duna sugerensianan i su opinion na e direktor di e instituto. E komishon ta konsisti di e hues i algun otro hende di nos komunidat. Nan ta chèk tur siman of ki ora nan kier.*

A.S. No 7215/PZ

LANDSBESLUIT

VAN DE 31 JULI 1978 No. 2

DE /WAARNEMEND GOUVERNEUR VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN

Op de voordracht van de Minister van Justitie;

Overwegende:

dat het wenselijk is in het eilandgebied Aruba een cursus voor gedetineerden in te stellen;

H E E F T   G O E D G E V O N D E N :

I. Met ingang van 1 juli 1978 in het eilandgebied Aruba een cursus in te stellen voor gedetineerden;

II. Tot deze cursus toe te laten de gedetineerden die door het Hoofd, tevens Administrateur van het Huis van Bewaring op Aruba worden aangewezen;

III. Te bepalen dat:

a. de duur van de cursus ten hoogste 2 jaar zal bedragen;

b. per week aan de onder II. bedoelde gedetineerden 12 lesuren van 45 minuten gegeven zullen worden;

c. de lessen gegeven zullen worden in het Huis van Bewaring "Dakota" aan de Fergusonstraat, Aruba;

d. de cursisten ten behoeve van deze cursus geen cursusgeld betalen;

e. de cursus - zulks ter beoordeling van het Hoofd tevens Administrateur van het Huis van Bewaring op Aruba - eventueel wordt afgesloten met een examen en dat aan de geslaagden een getuigschrift wordt uitgereikt;

f. na afsluiting van de cursus, aan het Hoofd tevens Administrateur van het Huis van Bewaring op Aruba een kort verslag zal worden overgelegd over het verloop der cursus en de resultaten van de eventueel gehouden examens.

IV. a. Te benoemen tot tijdelijk leraar(ares) aan de onder I. vermelde cursus de hierna te noemen personen en hen te belasten met het lesgeven gedurende het achter hun naam vermelde aantal lesuren van 45 minuten, onder genot van de aldaar vermelde vergoeding:

Naam en adres van de leraar(ares)	Aantal lesuren per week	Bedrag der vergoeding per gegeven lesuur
Mej. M.Y. Wathey Fortheuvelstraat 5, Aruba.	6	f. 25.--
Hr. F.A. Leslie Pos Chikito 9, Aruba.	6	f. 25.--

b. De heer F.A. Leslie, voornoemd, te belasten met de leiding en administratie van deze cursus;

c. Het Hoofd, tevens Administrateur van het Huis van Bewaring op Aruba te machtigen ter aanschaffing van schrijfmachines en ander lesmateriaal ten behoeve van deze cursus, te beschikken over een bedrag van maximaal f. 3.000.-- (drieduizend gulden);

V. Het Hoofd tevens Administrateur van het Huis van Bewaring op Aruba te belasten met het toezicht op deze cursus.

VI. Te bepalen dat de kosten voortvloeiende uit dit landsbesluit zullen worden verantwoord:

a. voor wat betreft het dienstjaar 1978 ten laste van artikel 0306.10.00 van de begroting van de Nederlandse Antillen;

b. voor wat betreft de volgende dienstjaren ten laste van het daarmede overeenkomende artikel van de alsdan geldende begroting als onder a. vermeld.

Afschrift dezes te zenden aan:

de Gezaghebber van het eilandgebied Aruba,
de Algemene Rekenkamer,
de Directeur van het Departement van Financiën,
de Directeur van de Strafgevangenis en Huis van Bewaring op Curacao,
het Departement van Financiën, Afdeling Aruba,
het Hoofd tevens Administrateur van het Huis van Bewaring op Aruba,
de Heer P.A.M. Smetsers, p/a Departement van Onderwijs Curacao en
de benoemden.

Willemstad, 31 JULI 1978

de Minister van Justitie,

"Ku un poko guía i un sostén... di e instansianan pa promove kultura, literatura Arubiano tin un gran futuro..."

Prosa Arubiano

pa drs. Joyce Pereira

Un di e metanan di un biblioteka públiko ta: duna un aporte na e desaroyo di lesamento i na e kresemento di e interes pa literatura en general.
Literatura Antiano ta forma un parti chikito den e totalidat aki, pero e ta den un desaroyo fuerte.
Nos por ripará ku den e último añanan tin hopi publikashon Antiano, tanto poesía, komo prosa, tanto pa mucha komo pa hende grandi. I esei no solamente na papiamento, pero tambe na hulandés i asta na inglés.
Na Aruba, nos tin kompará ku poesía, masha poko obra konosí den forma di prosa.
Esaki pa e simpel motibo ku literatura Arubiano ta hopi hoben, su desaroyo fuerte a kuminsá na fin di e añanan kuarenta.
Ademas tin hopi reserva pa publiká. Esaki pa diferente motibo:
1. Nos ta biba den un komunidat chikito kaminda tur hende konosé otro i e miedo o reserva pa ekspresá bo mes públikamente ta hopi grandi .
2. E publiko lesadó ta hopi chikito, pues e parti finansiero ta hopi pisá i e autor ta kore e riesgo basta grandi pa hiba un perdida.
Tòg nos tin prozaísta, algun konosí i segun mi te aínda hopi ta deskonosí. Algun di un nivel basta halto, otro menos, pero awe nochi mi no ta bai toka e aspekto di kalidat.
Den mi charla mi kier duna un resumen di loke nos tin na Aruba den forma di prosa.
Nos por distinguí diferente sorto di prosa: storia of kuenta kortiko, leyenda, historia, novelita, novela, memoria personal i históriko, ensayo di interes general.
Di literatura *oral*, e kuentanan ku tabata pasa di mayor pa yu, hopi a bai perdí, pa no bisa tur.
Echo ta sí ku promé ku radio i televishon a tuma poder di nos tempo, kontamento di storia tabata un kustumber hopi popular.

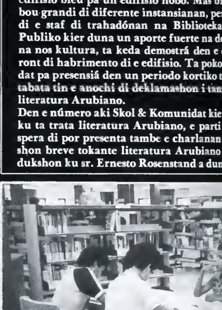
Tres obra ku balor historika

E obra di mas bieu ku mi a topa, skirbí pa un Arubiano ta na Hulandes. Su título ta: *"Aruba, voorheen en thans"*, skirbí dor di *Harry Lampe* i publiká na oktober 1932 na Aruba.
E obra aki ta kontene rekuerdonan di e bida na Aruba entre 1900 i 1932. E ta un komparashon entre Aruba di 1900 i Aruba den e añanan '20 i '30. Na un manera konsiso diferente aspektonan, manera entre otro enseñansa, kustumbernan, trabou i salarionan, komersio, desaroyo di e refineria petrolero, ta wordo tratá.
Den e mesun kategoria nos ta topa ku e eskritor *W. F. M. Lampe* (Wem) ku ta trata e temporada di 1900 te mas o menos 1970. W. Lampe tabata ministro plenipotensiario pa Antias na Hulanda. Su dos bukinan: *"In de schaduw van de gouveneurs"*, — memoires —, i *"Buiten de schaduw van de gouverneurs"*, — een blik op het heden en verleden —, ta publiká den e añanan '70, pues basta resién.
Eksperiensianan personal i susesonan polítiko, sosial i ekonómiko na Aruba i e otro islanan i su punto di bista riba nan el a pone riba papel, usando su memoria, pasobra nunka Wem Lampe no a hasi ningun anotashon. Den "In de schaduw van de gouverneurs" e toke personal ta mas grandi ku den "Buiten de schaduw van de gouverneurs", ku ta mas obhetivo i históriko.
Su estilo di skirbi ta divertido i asta un poko humorístiko de bes en kuando. Su bista riba enseñansa den su tempo ela formula na siguiente manera:

"Ik bewaar niet de aangenaamste herinneringen aan mijn schooltijd. De strafmethoden waren te streng en uit de tijd. Voor niemendal werd je in een hoek gezet en dan mocht je niet meer deelnemen aan de lessen. Soms, en voor een kleinigheid, werd je na schooltijd in de klas gehouden en wel voor onbepaalde tijd. We hadden volgens de rooster, een kwartiertje speeltijd, maar dan mocht er niet gespeeld worden! Er werd streng gesurveilleerd en voor een minimum werd je naar binnen gestuurd. Het voetballen was een streng verboden delict op het schoolerf! Als het heel erg was, werd je in de kelder onder het schoolgebouw opgesloten,

Dia 1 di september 1982 Biblioteka Publ
di su edifisio nobo. Aki no ta trata sin e
edifisio bieu pa un edifisio nobo. Mas bi
bou grandi di diferente instansianan, pe
di e staf di trahadónan na Biblioteka
Publiko kier duna un aporte fuerte na d
na nos kultura, ta keda demostrá den e
ront di habrimento di e edifisio. Ta poko
dat pa presensiá den un periodo kortiko t
tabata tin e anochi di deklamashon i tan
literatura Arubiano.
Den e número aki Skol & Komunidat kie
ku ta trata literatura Arubiano, e parti
spera di por presenta tambe e charlanan
shon breve tokante literatura Arubiano
dukshon ku sr. Ernesto Rosenstand a dur

di Aruba a habri ofisialmente e portanan
rgo simplemente di un mudamento di un
e inaugurashon aki ta representá un tra-
n espesial e trabou konstruktivo i positivo
unto ku nan direktora. Ku Biblioteka
royo en general aki na Aruba i en espesial
erente aktividatnan ku a wordo organisá
aha públiko di Aruba ta haña e oportuni-
to aktividat kultural di nivel halto. Asina
un anochi a trata diferente banda di nos

presentá e charla ku Joyce Pereira a tene,
prosa. Den siguiente numeronan nos ta
sr. Frank Booi, ku a duna un introduk-
okante e parti di *poesía*, i tambe e intro-
okante *teatro* na Aruba.

waar het krioelde van de wilde ratten. Een barbaarse straf was het omhangen om je hals van een lei waarop het "delict" met wit krijt stond geschreven. Je moest dan op een open raam gaan zitten, met de benen naar buiten en op die manier blootgesteld aan publieke belangstelling. Voorbijgangers hadden er blijkbaar plezier in om even te stoppen en op de lei te lezen wat de scholier had misdaan". (W. F. M. Lampe: "Buiten de schaduw van de gouverneurs", pag. 23).

E tres obranan aki, di Harry i Wem Lampe, ta hopi paresido na otro, aunke skirbí ku un lapso di tempo di mas o menos 40 aña. Nan no tin nada di fikshon, nan ta realístiko i históriko, ku un toke personal naturalmente, kasi autobiográfiko.

José Ramon i Brunilda Vicioso

Na 1946 a keda publiká *"Paginas Arubanas"* di *José Ramon Vicioso,* dediká na e miembronan di Sociedad Bolivariana de Aruba.

"Paginas Arubanas" ta konsistí di un kantidat konsiderabel di ensayo riba diferente tópiko, den kua e ta duna su opinion, su pensamentonan, na spañó. Algun topiko: "periodicos y periodistas", "el 17 di diciembre y la Sociedad Bolivariana de Aruba".

Brunilda Vicioso, yu muhé di José Ramon Vicioso, ta di un otro generashon, pero meskos ku su tata e tambe a publika na spañó.

Na 1961 e ta skirbí *"Seis motivos y un poema de amor en las Antillias",* den kuá na un manera líriko, ku hopi ritmo i palabranan sonoro Brunilda ta trata naturalesa di Aruba i Korsou.

"Agonia Solar"

"La panza henchida de la tierra palpita en aginia sediente, mientras la oprime el sol con anillos de fuego.
Pintor alucinado, el sol dibuja círculos que como dardos potentes apuntan hacia eras y áloes. Morados y redondos como tumores dolientes, estallan a su impacto los frutos de los cactos rezumando un humor espeso y dulce que, gota a gota, en vano intenta humedecer las piedras: parece sangre el jugo de los datos; sangre exprimida a la sed sin alivio de esta tierra. Moscas iridiscentes beben con delirante afán el rojo zumo, y en la tarde inmóvil, blancas nubes trazan mentidas esperanzas en el cielo".
(Saka for di: "Seis motivos y un poema de amor en las Antillas, skirbí dor di Brunilde Visioso).

Nostalgia i amor

Awor mi a yega na un grupo di autor mas konosí, aunke probablemente tin algun di nan ku ta mas konosí pa nan poemanan. Den e obra di *Hubert Booi,* nostalgia i amor pa naturalesa ta hunga un papel hopi grandi. Na 1969 el a publiká *"Muchila",* un kolekshon di poema, storia i algun tradukshon. E storianan ta *"Un pal'i kwihi ta konta su storia"* i *"Kuentanan kortiko pa tempo di pasko".*

Hubert Booi a tradusí "Bontje The Silent" di J. L. Perez *("Monchi Ketu"), un storia* Indio for di "Pantchatantra" *(E sabínan, trahadó di Leon")* i "Les mots perdus" di Catulle Mendes *("E palabranan perdí").* Tur tres publiká den "Muchila".

Otro kuentanan di Hubert Booi ta: *"Kibaima", "Aruba tempú pasá", "Macuarima", "E sombra den baranka".*

Tur esakinan bo por kalifiká komo storianan kortiko i leyenda, den kua historia fantasía ta importante.

Hubert Booi tin tambe storianan kortiko ku ta trata kustumbernan di antes i ensayonan di interes general ku diferente tópiko, entre otro: E reglanan pa éksito, CCA, i músika Suramerikano. Lástimamente ta e kolekshon "Muchila" só ta publiká te awor.

Den e generashon di Hubert Booi nos ta topa tambe ku *Julio Maduro,* mas poeta i skibidó di artikulonan tokante kustumbernan. Tog den mi investigashon mi a topa ku un obra di dje ku bo por yama 'prosa-poesía líriko': *"Pakiko mi ta Arubiano!",* un deklarashon di amor na su isla natal.

Ernesto Rosenstand tin kuater obra publiká, di kua tres ta prosa: *"Tur kos a keda atras", "Kuentanan Rubiano"* i *"Kuentanan pa un i tur".* "Tur kos a keda atras" ta un novela chikito realístiko, ku ta trata e temanan amor, traishon i destino.

"Kuentanan Rubiano" ta un kolekshon di storia pa mucha, ku ta trata manera e autor ta bisa den e prólogo: "temponan outéntiko, pintoresko i romántiko, ku a pasa asina lihé i a desparse asina radikál, ma ku ta sigui

→

biba den nombernan di nos lugánan, manera . . . Wadirikiri, Arikok, Bushiribana, ets". Den e obra di Ernesto Rosenstand ta sali na klá ku nostalgia i situashonnan di antes ta e temanan ku p'e ta esunnan mas importante.

Di *Jossy Mansur* nos konose e obra *"Historia di Aruba"*, i tambe 4 obra mas chikito ku el a publiká, esta: *"Evento, Historia y Personahe"* (1979), *"Punto di vista"* (1981), *"E regreso y otro cuentanan"* (1981), *"E indiannan Caquetio"* (1981). Jossy Mansur den su publikashonnan ta mas ensayista i historiador, ku novelista.

Autornan femenino

Nos no mester lubidá e hende muhénan den nos komunidat. Nos konose Digna Laclé, Nydia Ecury i Gina Henriquez. Nan no a skirbi solamente poesía, pero storia tambe. Den "Dakue di kuenta" e obra di *Digna Laclé "Blankita, e koneu blanko"* a wordo publiká. E obra aki ta un storia pa mucha ku e moral: bo mester ta kontento ku e manera ku bo ta.

Un otro obra *"Un monumento pa un muhé talente"* Digna a presentá e aña aki na okashon di selebrashon di Dia Internashonal di Hende Muhé.

"Pensamento di un kachó" Digna a presentá riba un Anochi Kultural den Kas di Kultura. Ayera Digna a presenta *"Shon Palomba"*. Kuater diferente obra, pero tur kuater ku un mensahe fuerte den dje, un moral.

Digna tin hopi storia skirbí, pero no publiká. Pa duna un impreshon di su obra mi ta menshoná: *"Promé premio pa Pedrito"*, *"Su honor tabata grandi"*, *"E pesebre di Machidú"*, *"Historia di un kunukero"*, *"E popchi di Karet"*. Den su storianan, meskos ku den su poemanan, e ta trata e temanan: felisidat, soledat, ironía i indignashon.

Nydia Ecury, rubiano te ainda, ta fuerte den e aspekto humorístiko. Nos tur konosé su storianan i anékdotanan ku el a presentá den *"Luna di papel"*.

Na 1981 Nydia ta publiká un obra pa mucha ku dos storia: *"Dikon Anasa tin korona"* i *"E fruta di Abrakazor"*, ilustrá ku prenchi pa klur. Asta hende grandi ta gosa un mundo di e storianan aki.

Den *"Ken ku ta mi dushi"* na papiamento i *"Slapen gaan"* na hulandes, Nydia ta mas líriko i nostálgiko, pensando riba su hubentut felís.

Gina Henriquez tin diferente storia, espesialmente pa mucha, skirbí. E ta skirbí na papiamento, pero su idioma favorito pa skirbí storia ta inglés. Algun di su storianan ta: *"The golden boy"*, den kua e ta trata soledat i tristesa di un mucha, *"Bert's Parrot"*, ku un krítika leve tokante kuido di bestia i *"Rain and memories"*, ku ta nostálgiko. E autora aki ta den un fuerte desaroyo; mi ta spera ku nos lo tende mas di dje.

"Rain and memories"

"The windows were washed by the sudden shower they got. It was still drizzling and the wind was howling through the shutters, like the sound of a male choir.
Chuck was watching and listening to all this. He was sure a little sad; he remembered those says he used to see the rain falling down all day, but in other circumstances.
Those were happy days . . ."
(Parti di un storia skirbí dor di señora S. Henriquez).

Frank Booi: abierto i pika

Un otro autor konosí ta Frank Booi, ku ta mas konosí pa su poesíanan. El a skirbi pro- →

sa tambe, manera por ehempel e kuenta *"Kalor o erkondeshi?"* Tema di e obra aki ta inhustisia den trabou.

"Kuento di otro dia" ta e úniko novela grandi ku te awor mi a topa. Den e novela aki e ta kritika entre otro diskriminashon, machismo, redu, superfisialidat, polítika, hipokresía, pero tambe e ta trata amor berdadero entre homber i muhé. E buki tin asta algo di "science fiction".

E parto tékniko di e obra aki ta hopi interesante; tin dos punto ku ta hala atenshon:

1. E buki ta skirbí for di diferente perspektiva: e kontadó ta varia den e diferente kapítulonan. Pues kada biaha ta un otro protagonista ta na palabra.

2. E autor ta hasi uso di "flashback". Solamente e promé i e último kapitulo ta den e mesun tempo, e resto ta "flashback".

Frank su estilo di skirbí ta divertido, konkreto, abierto i píka de bes en kuando.

E delaster obra aki no ta publiká ainda, lástimamente.

perdí, pero te ainda no ta posibel pa publiká nan.

Mi por sigui menshoná *Bartolo Tromp,* ku tin solamente un novelita publiká: *"E tragedia di dos muhé",* un obra hopi realístiko. *Paskuala Maduro,* di kende ta konosí ku el a skirbí hopi kuenta, poesía i komedia pa mucha, tambe nos mester menshona aki. Nos tin miedo ku tur su obranan a bai perdí.

Algun persona, skirbidó di kuenta, ku mi no por keda sin menshona ta: Carl Blom, Thomas Figaroa, Sylvia van der Biezen, Eduardo Tromp.

Tambe tin hendenan manera Ito Tromp, Sita Hill-Tromp i Vera Margarita-Croes, ku tin kuenta pa mucha skirbí, no publiká, pero registrá i den "file" na Departamento di Kultura i Edukashon. E obranan aki ta na disposishon di e skolnan.

Lo ta un bon idea si nos Biblioteka haña un kopia di tur e obranan aki, asina por hasi nan mas alkansabel pa un i tur.

Dos hoben prometedor ta *Alida Martines Soto* i *Yosmar Sneek.*

"Un pal'i kwihi ta konta su storia"

"I e notisia fatal ku mi tabata spera ku lo yega un dia na mi orea, awe mainta, promé ku rayo di solo por a logra seka e pipitanan di serena riba mi blachinan, un chuchubi a kontami. Aki na poko dia lo mi kore e mesun swerte ku mi otro rumannan. Bista di poko hende a kay riba mi, i nan lo hasi i deshasi ku mi manera nan ta haña ta bon. Aki na algun siman lo mi ta kortá na pida-pida i nan lo traha mesanan kostoso ku mi. Ta pa tal motibo promé ku yega asina lew, lo n' ta malo pa konta algo di mi bida, di pursi n' ta di awó mi ta, i myentras mas bo biba, mas ko'i konta bo tin. Pa kuminsa bisa berdat, mi n' sa ni ki dia mi a nase, pero n' ta nada straño pasobra hendenan ku tambe a nase, tampoko no ta korda ki dia nan a nase, ta nan tata ku mama ta konta nan tur e storia ey. Ami n' tabatin tata ni mama ku por a kontami algo. Ta dia ku mi tabata basta grandi mi por a kuminsá hiba kwenta kiko ta pasando den mundo".
(Saká foi "Muchila", skirbí dor di Hubert Booi).

Otro autor menos konosí

E lista ku mi a duna te awor no ta kompleto. Tin hopi hende ku no ta konosí. Asina por menshona *José Geerman* (difunto) ku a skirbí *"Kuentanan di Rooi Spoki",* di kua solamente un fragmento ta publiká den e número di Simadan di 1961: *"Awasero y maishi rabo".*

Den e obra aki e ta trata kustumbernan Arubiano i tambe nos ta enkontrá nostalgia, naturalesa, kustumbernan, lokualnan tur ta temanan ku nos ta mira den hopi obra Arubiano. Por bisa ku esaki ta representá un elemento romántiko den nos obra Arubiano. José Geerman su obranan no a bai

Algo ku no a haña mucho atenshon aki na Aruba ta e rekontamento di dies storia di Nanzi dor di *Andy Daal* i *Yvette Ecury,* pa aña di Internashonal di Mucha, komo un enkargo di Radio Wereldomroep. Den e storianan aki nan a hinka hopi fantasía i diferente parti, spesialmente e partinan kulminante den e storia, ta den forma di rima.

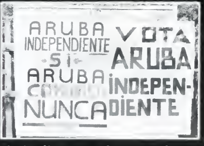
Lo tin hopi mas, skondí, ku nos no sa di nan, pa diferente motibo. E falta di tradishon literario Arubiano tin hopi di haber ku esaki.

Literatura Arubiano ta den su fase inisial. Mi ta kere ku, ku un poko guía i un sostén, no solamente finansiero, di e instansianan pa promove kultura, literatura Arubiano tin un gran futuro, sigur si nos mira ku e interes di parti di e públiko lesadó ta kresiendo. ●

UNDA NOS TA PARA?

Na september tabata di bishita aki na Aruba un periodista kubano bibá na Merka, sr. Ernesto de la Fe. E señor aki a bin den notisia dor di publiká den un korant na Miami un artikulo ku tabata konténé informashon inkorekto di Aruba. Awor pa nos esei no ta e problema. Kiko pa nos sí ta un problema ta e echo ku e persona aki — e por tabata kualkier otro persona tambe — por a demostrá un biaha mas ku e weso di lomba di nos gobernantenan ta hopi swak si akaso nan tin weso di lomba at all. Ta inkreíbel ku pa medio di un publikashon den un korant merikano nos gobernantenan ta bai invitá e persona aki bin tira un bista na Aruba i duné un trato preferensial pa asina spera i kere di evita pa publikashonnan asina

sigui sali. Ta un berguensa ku un stranhero ta wordu permití — i no solamente dor di nos gobernantenan — pa mete su mes asina hopi ku e polítika interno di nos isla, te ku pa wordu invitá i wordu kargá riba teblachi. Nos ta teme lo peor pa futuro ora ku den un Aruba independiente preshon diplomátiko wordu ehersé riba nos. Ta kon nos gobernantenan lo por wanta tal preshon, si te asta un tipo obskuro manera de la Fe ta logra di kousa un histeria aki na Aruba.

Mañan kisas Venezuela lo kier pa os bai den un direkshon ku nos no ta di akuerdo kuné. Kon lo nos por wanta preshon di e magnitut ei si awor aki nos tin problema kaba ku un publikashon na Merka? Ta kua "afleidingsmaneuvre" nan lo inventá e ora ei pa sali for di e situashon ei? Nan lo bai invitá un delegashon pa Aruba, trata nan "de lo mejor" pa krea "goodwill" ets.? Esaki ta tipifiká e amatorismo di nos gobernantenan. Aktualmente nan ta karese di tur noshon di kiko kier men pa ta independiente.

Nos tin ku enfatisá akinan ku no ta solamente e partido mayoritario a hasi su mes kulpabel na e aktitut straño aki. Meskos ku nan a trese Ernesto de la Fe akinan pa metanan puramente partidario, tin otro partido ku tambe kier a saka probecho di e "issue" aki, lagando un banda e prinsipio di ku Ernesto de la Fe ta metiendo den asuntonan interno.

Un biaha mas, un aktitut debil asina ta pone nos hasi e pregunta: Ta unda nos ta pará? I pa unda nos ta bayendo??

VAN HET BESTUUR

Jaarvergadering

Op 29 oktober a.s. zal de Algemene Jaarvergadering plaatsvinden. Wij verzoeken onze leden deze avond vrij te houden.
Tevens willen wij er de aandacht op vestigen dat er bestuursverkiezingen plaats zullen vinden en dat de leden kandidaten voor een bestuursfuncties kunnen voordragen.
Van het huidige bestuur treden 3 leden af, die zich niet herkiesbaar stellen, t.w. Arthuro Oduber, Bubi van der Hans-Orman en Carla Kelkboom.
Madonna Stephens en Henk Weustink stellen zich wel herkiesbaar voor de komende bestuursperiode.

Bedrijfsgeneeskundige dienst

Per brief d.d. 16 juli 1982 deelde het Bestuurscollege mee, dat de Gezondheidsdienst sinds kort over een afdeling bedrijfsgeneeskundige dienst beschikt welke vooralsnog bestaat uit twee bedrijfsartsen en vier verpleegkundigen.
Volgens het Bestuurscollege is het doel van de bedrijfsgeneeskundige dienst het optimaliseren van de gezondheidstoestand van alle werknemers in dienst van het eilandgebied.
Dit houdt in dat de bedrijfsgeneeskundige dienst zich zal bezighouden met de gezondheid van de werknemers in relatie tot hun werk. Werkomstandigheden, welke een nadelige invloed op de gezondheid van de werknemers hebben, zullen door de bedrijfsgeneeskundige dienst worden gesignaleerd en tevens zullen adviezen ter verbetering daarvan worden gegeven.
Dit is echter niet alles.
De bedrijfsgeneeskundige dienst is ook belast met de vaststelling én de kontrole op de arbeidsongeschiktheid van de werknemers in eilandsdienst.
Deze regeling geldt dus voor alle ambtenaren in eilandsdienst, de arbeidscontractanten, werklieden, arbeiders en werksters alsmede al het onderwijzend personeel werkzaam bij het openbaar onderwijs of het gesubsidieerd bijzonder onderwijs en de ter beschikking van stichtingen en naamloze vennootschappen gestelde krachten.
Alle bovengenoemde werknemers die wegens ziekte niet in staat zijn te werken, moeten direkt naar één van de bedrijfsartsen. De bedrijfsarts stelt de mate van de arbeidsongeschiktheid vast.
Is hij van mening dat er geen aanleiding is tot arbeidsongeschiktheidverklaring, dan moet de werknemer zich alsnog op het werk melden. Ingeval iemand niet in staat is naar de bedrijfsarts toe te gaan, moet hij de bedrijfsarts opbellen.
De hierboven beschreven procedure geldt ook bij ziekte tijdens een op Aruba doorgebrachte vakantie.
Over het al of niet arbeidsongeschikt zijn en over de duur van de arbeidsongeschiktheid kan dus in het vervolg alleen de bedrijfsarts arts beslissen, "zonodig in overleg met de behandelende arts." Tot zover de brief van het Bestuurscollege.
Naar aanleiding van deze brief heeft er een vergadering plaatsgevonden, waarbij aanwezig waren de Gedeputeerde van Volksgezondheid, de heer Flanegin, het wnd. hoofd van de Gezondheidsdienst, de heer C. Zaandam en de bedrijfsartsen, dr. Prinssen en dr. Trimp. In deze vergadering werd door dr. Zaandam naar voren gebracht dat degene die voor de lasten opdraait ook een kontrole wenst en dat het doel was te komen tot een prettige werksfeer. Dr. Zaandam was van mening dat ziekteverzuim helaas vaak ontstaat door konflikten op het werk. Cijfers over het absenteisme kon men niet overleggen.
Vragen die wij hebben met betrekking tot de instelling en die tot op heden onbeantwoord zijn, zijn o.a.:
Of de bedrijfsgeneeskundige dienst — gezien het doel, n.l. het optimaliseren van de werkomstandigheden — nu het puin moet gaan ruimen wat door de jaren heen door de achtereenvolgende Bestuurscolleges is gemaakt.
Is het niet zo dat het Bestuurscollege zelf voor het grootste deel debet is aan slechte werkomstandigheden? Wij denken hierbij aan politieke benoemingen die vaak de oorzaak zijn van frikties op het werk. Moet de bedrijfsgeneeskundige dienst nu soms gaan fungeren als saneringsapparaat?
Wij zouden ook willen weten hoeveel mensen er zijn, die niet op het werk hoeven te verschijnen omdat er eigenlijk geen werk voor ze is, vaak zelfs geen plaats.
Bovendien, hoeveel mensen zijn er niet, die met toestemming van de partij niet op het werk verschijnen.
Hoe staat het met de mensen die al jaren a.o. zijn?
Wat voor ons ook zeer belangrijk is, is te weten of deze nieuwe regeling voor iedereen — van boven tot beneden — zal gelden.
Welke plaats nemen de huisartsen nu in?
Volgens de heer Flanegien waren de huisartsen blij het a.o.-verklaren uit handen te kunnen geven.
Volgens dr. Zaandam zou het a.o.-verklaren in samenspraak tussen de bedrijfsarts en de huisarts geschieden.
Op onze vraag wat er zou gebeuren in geval zij het niet met elkaar eens zijn, was het antwoord dat men zich in dat geval kan wenden tot het hoofd van de Gezondheidsdienst.
Het is o.i. de ironie ten top gevoerd, dat de — in veel gevallen — grootste schuldige aan negatieve werkomstandigheden nu een bedrijfsgeneeskundige dienst instelt om die omstandigheden te optimaliseren. Het blijft een grote vraag *hóe* men dat denkt te doen, want de bedrijfsgeneeskundige dienst zal — ondanks het fraai gestelde doel — niets anders doen dan signaleren. Het zijn onze bestuurders die uiteindelijk moeten optimaliseren.

Ziekteverzuim ontstaat helaas vaak door konflikten op het werk.

Eilandswerknemer voor de vakbond

Volledige terbeschikkingstelling van een eilandswerknemer aan een vakbond van eilandspersoneel op kosten van de desbetreffende vakbond.

Het Bestuurscollege heeft niet stilgezeten! Navolgend een brief van het B.C. over bovengenoemd onderwerp, alsmede ons antwoord daarop.

EILANDGEBIED ARUBA
NEDERLANDSE ANTILLEN

Aan het bestuur van de SIMAR,
p/a Sabana Blanco 36, ALHIER.

Oranjestad, 25 aug. 1982

Onderwerp: Volledige terbeschikkingstelling van een eilandswerknemer aan een vakbond van eilandspersoneel op kosten van de desbetreffende vakbond.

Hierbij berichten wij u dat wij besloten hebben de onderstaande regeling in te voeren.
1. De voorzitter van een vakbond van ei- →

landspersoneel — of indien de vakbond zulks wenst haar secretaris in plaats van haar voorzitter — kan op een daartoe strekkend gemotiveerd schriftelijk verzoek van de vakbond aan het Bestuurscollege volledig ter beschikking worden gesteld aan de vakbond voor het verrichten van vakbondswerkzaamheden ten behoeve van die vakbond, zulks met inachtneming van het bepaalde in de vijf volgende punten.

2. Het Bestuurscollege zal het verzoek om terbeschikkingstelling inwilligen indien naar zijn oordeel zulks in het belang van de desbetreffende vakbond en van de daarbij aangesloten eilandswerknemers is en indien naar zijn oordeel de belangen van de dienst — en indien het een verzoekschrift van de Simar betreft, de belangen van het onderwijs — zulks toelaten.

3. Alle noodzakelijke personeelskosten die het Eilandgebied gedurende de terbeschikkingstelling aan of ten behoeve van de ter beschikking gestelde kracht betaalt, worden door de desbetreffende vakbond aan het Eilandgebied terugbetaald, uiteraard voor zover zij betrekking hebben op de periode van de terbeschikkingstelling. Onder personeelskosten worden verstaan de salariskosten en alle andere kosten welke het Eilandgebied aan of ten behoeve van de desbetreffende eilandswerknemer cq. werkneemster ingevolge algemeen geldende regelingen betaalt.

4. De terbeschikkingstelling wordt voor ten hoogste twaalf kalendermaanden verleend en kan telkenmale met ten hoogste twaalf kalendermaanden worden verlengd. Een verlenging dient steeds tenminste twee kalendermaanden tevoren bij het Bestuurscollege te worden aangevraagd en het daartoestrekkende verzoekschrift dient gemotiveerd te zijn. Het Bestuurscollege zal tot verlenging overgaan indien naar zijn oordeel zulks in het belang van de desbetreffende vakbond en van de daarbij aangesloten eilandswerknemers is en indien naar zijn oordeel de belangen van de dienst — en indien het een verzoekschrift van de Simar betreft, de belangen van het onderwijs — zulks toelaten.

5 Een terbeschikkingstelling — al dan niet verlengd — kan door de desbetreffende vakbond vroegtijdig worden beëindigd, met inachtneming van een opzeggingstermijn van tenminste één kalendermaand.

6. Een terbeschikkingstelling — al dan niet verlengd — kan door het Bestuurscollege tussentijds worden beëindigd indien naar zijn oordeel de grond(en) waarop de terbeschikkingstelling plaatsvond, niet meer bestaat (bestaan) en naar zijn oordeel ook geen andere grond(en) aanwezig is (zijn) welke bij toepassing van het bepaalde in punt 1 tot een terbeschikkingstelling zou (zouden) hebben geleid.

Het Bestuurscollege van het eilandgebied Aruba.

SIMAR
Sindikato di Maestronan di Aruba

AAN: Het Bestuurscollege van het Eilandgebied Aruba.

Aruba, 9 september 1982

Geacht College,

Referte uw schrijven d.d. 25 augustus 1982, nr. PZ. 283-b geheim, inzake de volledige terbeschikkingstelling van een eilandswerknemer aan een vakbond van eilandspersoneel, berichten wij u als volgt.

Voor ons is in het geheel niet duidelijk wat er met "terbeschikkingstelling" bedoeld wordt, daar dit nergens in uw brief gespecificeerd staat en duidelijk gesteld is dat de kosten van een werknemer die volledig terbeschikking van de vakbond gesteld zou worden geheel gedragen moeten worden door de desbetreffende vakbond.

Gezien echter het gegeven dat zulk een terbeschikkingstelling alleen dan wordt verleend, indien uw College zulks in het belang van de desbetreffende vakbond en in aanmerking genomen dat een terbeschikkingstelling voor ten hoogste twaalf maanden wordt verleend en tussentijds beëindigd kan worden indien naar het oordeel van uw College de vakbond niet meer in aanmerking komt voor een terbeschikking gestelde werknemer, komt het ons voor dat uw College op deze wijze meer greep wenst te krijgen op de vakbonden die eilandspersoneel vertegenwoordigen.

E.e.a. is voor ons dan ook inakseptabel en wij geven u in overweging de onderhavige regeling in te trekken om vervolgens ná gedachtenwisseling met de vakbonden te komen tot een meer zinvolle regeling.

Hoogachtend, namens het bestuur van de Simar,
C. Kelkboom-Croes, sekretaris.

Wij geloven dat beide brieven voor zich spreken. Leve de Sociaal-Democraten!

De in de brief van het Bestuurscollege vervatte regeling roept bij ons associaties op aan situaties waarbij de vakbonden niet meer dan een façade zijn, voor het oog van de buitenwereld in stand gehouden.

Wat zal de volgende stap zijn? Dat het B.C. bepaalt wie er in het bestuur van een vakbond mogen zitten?

De stap erna is dat de vakbonden volstrekt overbodig zullen zijn, omdat de partij wel de belangen van alle burgers behartigt.

Evaluatiekommissie

Anderhalf jaar geleden werd het MTS-protocol ondertekend en nog steeds zijn niet alle daarin vervatte punten uitgevoerd. De eva-

(vervolg op pag. 18)

grawata

NELKONTENTO?

*

Oposis(h)oño.

*

Verzuchting van de Stichting Middelmatig Onderwijs Aruba: TJONGE, TJONGE, TJONGE.

*

Pueblo di Santa Cruz no sa e diferensia entre Bishop i Bisschop?

*

Biedt zich aan: ex-ambtenaar, -gedeputeerde, -hoofd WEB, -minister, -ambassadeur in Nederland; ruime internationale en financiële ervaring, uitstekend schrijver van korte fantasierijke teksten; voorzien van eigen V-wagen.
Reakties worden ingewacht na de kerstdagen.

*

Mundo ta straño: Hendrik Croes ta sinti su mes den pretá ku e otro hulandesnan den e komishon di 7 i ta bai sinta yora serka su mesun konsehero . . . HULANDES.

*

Hendrik ta buska un "klankbord" serka e komishon di independensia, pero si el a hinka su kabes den un pos i dal un grito e lo a haña e mesun "echo" k'e tabata buska.

*

Ze zullen in België toch ook wel een soort TAV hebben, waar een afgestudeerde heemkundige terecht kan?

*

Mart '81: henter MEP ta . . . na rudia pa Maurice Bishop. September '82: henter MEP ta . . . na rudia pa Ernesto de la Fe, mihó nan keda . . . na rudia.

*

I na "onderwijszaken" aparentemente tin basta progreso den trahamento di un nota di maneho pa enseñansa di Aruba. Despues ku nan a formulá seis luna pasá e titulo dje nota (Dolor di Kabes pa Un i Tur) awor a keda disidí ku e koló di e kaft mester ta gel. Aki seis luna nos ta spera di por duna mas detaye di e nota aki.

*

Mientrastanto piskanan den akuarium aki na Aruba a kuminsa eksihí awa di lamá en bes di awa di kranchi . . .

*

Mihó nan kambia e nomber di Arugas den Abu(so)gas.

*

Deze maand geen steekpenningen ontvangen!!

*

En de Continental molen draait maar lustig voort . . .

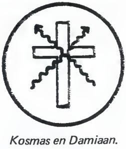
NIET JEZUS MAAR XANGÔ EN EXÚ

Afro-Amerikaanse godsdiensten in Latijns Amerika

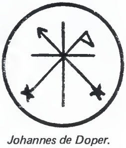
In de media wordt zo nu en dan nogal wat aandacht besteed aan de katholieke kerk in Latijns Amerika, met name de basisgemeenschappen. De indruk wordt gewekt dat de meerderheid van het volk hun godsdienstigheid beleeft door zich bewust in te zetten voor sociale veranderingen. Godsdienst zou voor de mensen betekenen samen nadenken over hun levensomstandigheden om die te veranderen. Niets is minder waar. Dit beeld klopt niet met de werkelijkheid waarbij beelden, riten, processies, gezangen en zelfs dansen een grote rol spelen. Met deze werkelijkheid wordt in de analyses te weinig rekening gehouden.

Een fleurige lijfelijke godsdienstigheid kleurt leven en denken van veel mensen in Latijns Amerika.
In veel landen is de invloed van negröide elementen juist onder de minder bedeelde volksklassen groot.
Het is moeilijk vast te stellen hoeveel slaven door Hollanders, Engelsen en andere Europeanen versleept zijn van Afrika naar Latijns Amerika. Schattingen lopen uiteen van 4 tot 16 miljoen. Dit gewelddadig overplanten van mensen betekende ontworteling. De plantage-eigenaars zagen erop toe dat de verschillende Afrikaanse stammen en naties verspreid en gemengd werden. Het handhaven van een eigen Afrikaanse identiteit werd bestreden. Niet alleen door deze verdeel-en-heers techniek, maar ook door al wat Afrikaans is het stempel te geven van primitief, duivelachtig en slecht. Desondanks heeft een deel van het Afrikaanse erfgoed zich tot op de dag van vandaag gehandhaafd.

Vooral de Afrikaanse godsdienstige riten en symbolen leven tot op heden aan de gehele oostkust van Latijns Amerika en de Caraïben. Natuurlijk hebben deze Afrikaanse tradities een heel eigen ontwikkeling doorgemaakt. Zij hebben invloeden van allerlei kanten ondergaan. Om hun eigen riten te kunnen voltrekken zagen de slaven zich gedwongen om uiterlijk de vormen van het katholicisme over te nemen. Heiligennamen en -beelden verborgen eerst Afrikaanse godheden, later werden ze ermee geïdentificeerd. Invloed van de indianenkultuur blijkt uit het gebruik van de tabak. Sinds eind vorige eeuw is er ook een sterke invloed van het spiritisme. Dit geloof in de werkzaamheid van de geesten van de gestorvenen is in de vorm waarin het door de Fransman Alan Kardec is ontwikkeld, vooral in Brazilië heel sterk verbreid. De Afro-amerikaanse kulten verschillen onderling nogal omdat zij verschillende invloeden hebben ondergaan; ze zijn bovendien in een voortdurend proces van verandering. Toch zijn er ook overeenkomsten. Een wezenlijk kenmerk van deze religie zijn de trance en de bezetenheid. Tijdens de riten raken de deelnemers vaak in trance. Zij die ingewijd zijn en een training hebben ondergaan, de 'zonen en dochters van de heilige', beheersen hun trance en worden werktuigen van de goden. De mediums zijn zichzelf niet meer, zij gaan zich gedragen als de geesten die zij belichamen. In dit religieuze theater geven de geïnkarneerde geesten aan de gelovigen goede raad en kunnen zij ook zieken genezen. Deze kulten funktioneren vaak als de psycho-therapie van de armen en er gaat een helende kracht van uit. De aanhangers van deze religie zijn nergens tot kerkvorming overgegaan. De kultus wordt gevierd in betrekkelijk kleine groepjes die zelfstandig zijn. Het leiderschap is naast ervaring en vorming vooral afhankelijk van persoonlijk charisma, niet van wijding of kerkgezag. Des te verwonderlijker is de groei van deze kulten in een land als Brazilië. Men kan niet rekenen op de autoriteit noch op de middelen van de kerk. Toch is het feest van Jemanjá, de Afrikaanse godin van de zee, het grootste volksfeest na karnaval.
De kardinaal van Bahía, Dom Avelar Grandao, zag in de populariteit van dit feest al aanleiding om de vrees uit te spreken dat Brazilië een periode van 'afrikanisatie' is ingegaan. De toon van zo'n uitspraak is een verre echo van de slavenmeesters, maar afgezien daarvan heeft de kardinaal misschien wel gelijk. Maar wat is funktie en rol van dit Afrikaanse erfgoed in de veranderingsprocessen die dit kontinent doormaakt? Is het opium, een drug die de alledaagse ellende doet vergeten of juist een vorm van protest tegen deze ellende?

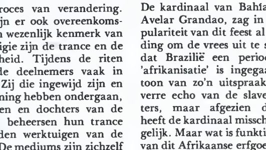
Kosmas en Damiaan.

Johannes de Doper.

Haiti: Voedoe

In de publieke opinie wordt Voedoe gelijkgesteld met rituele moorden en de gevaarlijke slangenkultus. Hoe effektief heersende klassen in staat zijn kulturele waarden van overheersten in een kwaad daglicht te stellen, blijkt hier overduidelijk. De Voedoe was en is het geloof van het arme volk dat op Haiti uit negers bestaat en overheerst wordt door een kleine elite van rijke franssprekende creolen. De Voedoe speelde een grote rol bij de rebellie van de slaven tegen de Franse meesters en ontwikkelde zich tot zijn huidige vorm tussen 1804 en 1864 toen er geen katholieke priesters op Haiti waren en het eiland afgesloten was van de buitenwereld. Verschillende invloeden uit Dahomé en Nigeria zijn herkenbaar. Centraal staat ook hier het geloof dat de 'loa', ook mysteres, saints of anges genoemd, bezit kunnen nemen van de mediums en daardoor met de mensen kontakt hebben. Het régime van de Duvaliers wist en weet van deze religie gebruik te ma- →

Geloof, hoop en liefde.
Symbolen van christelijke oorsprong (Brazilië)

ken om hun machtspositie te verstevigen.

Trinidad en Grenada: Shango

Op deze eilanden worden oude Yoruba-goden, die terug te vinden zijn in het huidige Nigeria, géïdentificeerd met katholieke heiligen. Op Trinidad zijn er kultus-plaatsen waar de 'stools' te vinden zijn, hopen stenen of aarde waar de goden zetelen. Op Grenada bestaan deze zogenaamse 'palais' niet, maar vinden we de stools in de privéhuizen van de priesteressen. Er worden offers gebracht en er zijn wekelijkse riten voor de orisha's waarbij de géinitieerden in trance raken en de goden inkarneren aan wie ze zijn toegewijd. Groot is hier de invloed van de baptisten. De Shoutersekte kwam rond 1900 uit Noord-Amerika en gelooft in visioenen en bezetenheid door de heilige geest. De shouterriten en shangokultus vermengen zich langzaam. Dit gaat ten koste van het Afrikaanse element: zo verdwijnen de dierenoffers en de inwijdingsriten.

Cuba: Santeria

Pas in 1895 werd op Cuba de slavernij afgeschaft. Dit betekende voortdurende invloeden vanuit Afrika. De Yoruba-invloeden zijn hier het sterkst. De algemene naam voor de Afrikaanse godsdienst is Santería. Er worden echter verschillende sekten of regels onderscheiden: Lucumí, Kongo en Ochá. De situatie van de Santería op het Cuba van na de revolutie is onduidelijk. Het régime is nu niet direkt voor de groei van religieuze verschijnselen. Duidelijk is wel dat Miami op het ogenblik een van de grotere centra van deze religie is. De Santería lijkt de vluchtelingen bij hun aanpassingsmoeilijkheden in de VS te helpen.
Eenderde van de miljoen Cubanen die buiten hun vaderland wonen, zouden aanhangers van deze religie zijn. Hun tempels vind je tot in New York en Detroit. Door de verplaatsing schijnt de religie allerlei veranderingen te ondergaan. De invloed van het spiritisme neemt toe en de invloed van de Afrikaanse elementen neemt af. Zo zijn de heilige trommels al verdwenen.

Venezuela: Maria Lionza

Deze Afro-amerikaanse religie ontving haar naam van een indiaanse prinses die na veel lijden godin werd. Zij wordt géidentificeerd met de katholieke heilige maagd, vandaar Maria. Deze kultus is in de vorige eeuw ontstaan op het platteland van Venezuela, maar je vindt haar nu ook in de steden. Ook in deze religie nemen de geesten bezit van de mediums en geven dan goede raad en bieden de gelovigen genezing. De invloed van de indiaanse komponent is hier sterker dan in andere Afro-amerikaanse godsdiensten en het Afrikaanse element is veel kleiner. Er vinden dan ook geen dierenoffers plaats en zelden worden er trommels gebruikt.

Suriname: Winti

Deze godsdienst is met lichte verschillen verspreid onder de creolen en de bosnegers, afstammelingen van gevluchte negerslaven. Winti is een mengvorm van Afrikaanse en indiaanse tradities. Ook deze religie gaat er vanuit dat naast het opperwezen een hele reeks lagere goden en geesten bestaan. De menselijke ziel komt bij de verwekking tot stand doordat een mannelijke en een vrouwelijke godheid een deel van hun geestelijke krachten verbinden. Deze geesten, genoemd naar de snelheid waarmee zij zich verplaatsen, winti, zijn verantwoordelijk voor de ontplooiing van hun aardse kind. Men moet hen dan ook zijn erkentelijkheid tonen voor hun verzorging en begeleiding door hen bijvoorbeeld offers te brengen. Is de relatie met de Winti of de vooroudergeesten verstoord, dan kan men ziek worden. Een religieuze specialist, de Bonoeman, kan in geval van ziekte vaststellen wat de preciese oorzaak is. Hij kan dit doen door zichzelf in trance te brengen zodat zijn eigen Winti het hem kan openbaren.
Men kan genezen door rituele baden en/of het organiseren van een Winti-pré (letterlijk: spel van de goden), een feest waarbij gezongen en gedanst wordt op speciale muziek. Sommige deelnemers raken in trance en de Winti nemen bezit van hen. Bij hoe meer personen dat het geval is, hoe geslaagder het feest wordt geacht. Winti is heel lang door de koloniale overheid verboden geweest en ook nu nog geeft men deze kultus ook de naam van Afkodree, afgeleid van het Nederlandse afgoderij. Inmiddels wordt ook in Nederland het Winti-geloof beleefd. Ergens in Amsterdam-oost is een plaats gelegen aan het water, groen en verlaten die door de Surinamers Toelifo genoemd wordt en waar men de Winti-pré danst. Volgens ingewijden zijn er alleen in Amsterdam al wel 140 medicijnmannen en -vrouwen aktief. Slechts eenderde van hen is echter ingewijd door een andere medicijnman en bezitten een eigen Winti. Toch is voor vele Surinamers Winti-pré in Nederland maar surrogaat en gaat men terug naar Suriname om zich met de geesten te verzoenen. Temeer omdat sommige lagere geesten zoals de bosgeesten, zeer plaatsgebonden zijn.

De Voedoe was en is het geloof van het arme volk op Haiti.

Brazilie Candomble, Umbanda en Quimbanda

In dit land met de grootste negerbevolking van Latijns Amerika hebben de verschillende Afrikaanse tradities voor duidelijke aksentverschillen gezorgd in de religie. Bahía, de vroegere invoerhaven van de slaven, is nog steeds het centrum van de Candomblé, waar de Yorubagodsdienst in zijn zuiverste vorm gevonden wordt. De oude goden van Dahomé zijn terug te vinden in vooral het noord-oosten (Matanhao). Al zijn de indianen een onbetekenende en uitstervende minderheid, de oude Tupi-goden en natuurgeesten vinden we naast de Afrikaanse Orixas vooral in de caboclokulten.

Het Afrikaanse geloof is altijd vervolgd vaak mede door de katholieke kerk. In ieder geval keek de elite erop neer. In de periode van 1920 tot 1950 veranderde dit. De blanke middenklasse ging zich ermee bemoeien en heeft het door het te vermengen met spiritisme omgevormd tot Umbanda. De volksreligie wordt verregaand gezuiverd van Afrikaanse elementen, zoals dierenoffers, sterke drank en muziek. De waarden en normen van de blanke middenklasse worden maatstaf. Het magische wordt taboe. Er verschijnen handboeken met regels en verklaringen. Er werden ook pogingen gedaan om tot een strakkere organisatie te komen: de kultusplaatsen moeten zich aansluiten bij de konfederatie van Umbanda, om veilig te zijn voor vervolging door de politie. Aan deze pogingen tot eenheid waren en zijn politieke belangen niet vreemd. In Rio de Janeiro kan de federatie van de Umbanda de verkiezing van drie tot vier parlementsleden beïnvloeden en is daarmee een machtsfaktor geworden. →

van het BESTUUR

(vervolg van pag. 15)

luatie-kommissie die een onderzoek naar de taak van de leerkracht zou verrichten is nog steeds geen feit.
In deze kommissie zouden 2 vertegenwoordigers van het Bestuurscollege, 2 vertegenwoordigers van het Departement van Onderwijs en 2 vertegenwoordigers van de Simar zitting nemen en zou aangevuld worden met 2 à 3 deskundigen.
Er was overeengekomen dat de Centrale Regering benaderd zou worden met het verzoek de deskundigen uit te zenden in het kader van de technische bijstand. Daartoe werd de Centrale Regering verzocht kontakt op te nemen met het KABNA. Alles scheen in juni geregeld te zijn. Er was zelfs sprake van, dat de deskundigen eind juni op het eiland zouden kunnen zijn. Van de kant van de Simar werd gevraagd de werkzaamheden na de vakantie te beginnen.
Wie schetst onze verbazing toen de heer Flanegien ons op een vergadering d.d. 13 september meedeelde, dat hem tijdens zijn reis naar Nederland in augustus van de zijde van het KABNA meegedeeld zou zijn, dat het KABNA niet bereid was de kosten te dragen voor het uitzenden van de twee deskundigen. De reden zou zijn dat het ging om een intern probleem van Aruba, waar zij zich niet in wilden mengen.
Volgens de Gedeputeerde zou de brief waarin e.e.a. stond reeds in juli verzonden zijn, maar niet zijn aangekomen.
Later in het gesprek merkte de Gedeputeerde nog op, dat het wel mogelijk zou zijn dat, na het verrichten van het onderzoek door de Arubaanse kommissieleden, er een beroep op het KABNA gedaan kon worden om een financiële deskundige uit te zenden om de financiële konsekwenties van e.e.a. te bestuderen.
De Simar is er altijd van uitgegaan dat het zwaarste punt bij een dergelijk onderzoek moet liggen op het onderwijskundig aspect. Wij zijn altijd voorstander geweest van een deskundige die een dergelijk onderzoek kan opzetten en helpen uitvoeren. Wij dachten dat de financiële konsekwenties door de afdeling Financiën kan worden uitgevoerd.
Het B.C. heeft het onderzoek van meet af aan door de heer Broer, een financieel deskundige willen laten verrichten.
Het lijkt er erg op dat het B.C. haar zin wil doordrukken. Mocht het inderdaad zo zijn, dat het KABNA niet meewerkt aan het uitzenden van de deskundigen dan zal er een andere oplossing gevonden moeten worden.

Gedeputeerde Flanegien.

Vakbondsstrijd

Volgens een krantenartikel verschenen in de loop van de maand september, hebben de gezamenlijke bonden de strijd aangebonden tegen de Simar. Pogingen onzerzijds om te weten te komen wat er precies aan de hand is, hebben niet mogen baten.
Dat de bonden het onderling wel eens met elkaar aan de stok hebben, is een feit. In dergelijke gevallen probeert men het aan tafel eens te worden.
Het is een kwalijke zaak dat men uitgerekend naar die krant stapt die anti-vakbond en fel anti-Simar is.
U zult zich afvragen of er wel of niet problemen zijn. Het bestuur van de Simar is van mening dat dit niet zo is, wel verschillen van mening, die in alle redelijkheid kunnen worden opgelost.
Na talloze vergaderingen over een nieuw indexeringssysteem, waarbij de Simar tot tweemaal toe voor niets naar Curaçao is gevlogen, heeft het bestuur laten weten dat het verder vergaderen over dit onderwerp niet veel zin had. Derhalve werd besloten de volgende indexeringvergadering niet bij te wonen.
Op deze vergadering, die in het Simargebouw werd gehouden, was de voorzitster wel aanwezig, maar nam niet aan de vergadering deel. Zie hier het hele probleem.
Er zijn ook andere punten waarover wij met de andere bonden van mening verschillen, zoals de relatie met de CLAT. Wij voelen er niets voor om uit Caracas opgedragen te krijgen, wat we wel of niet moeten doen. Verschillende andere bonden op de Antillen hebben er waarschijnlijk weinig moeite mee. ●

Niet Jezus maar . . .

Toch is deze blanke overheersing en de verdringing van het Afrikaanse element niet volledig. In de sloppenwijken van de steden en op het platteland houdt de Macumba en Quimbanda stand, kultusvormen waarin het Afrikaanse element, de zwarte magie overheerst. In reguliere Umbandatempels wordt vaak na middernacht Exu aangeroepen, een geest die nogal grillig is, voor de blanke spiritist de Afrikaanse duivel zelf.
Omdat in Brazilië de Afro-amerikaanse kultus zo verbreid is, zullen we hier meer aandacht aan besteden.
Cijfers van Umbanda-aanhangers zijn niet bekend. Maar geschat wordt dat 30 tot 40% van de bevolking deze kultus frekwenteert, minimaal 35 miljoen mensen.

De kultus

De Umbanda kent verschillende soorten plechtigheden: initiatieriten om de nieuwe mediums in te wijden, ontwikkelingssessies om de mediamieke gaven verder te ontwikkelen, 'vechtsessies' om de boze invloeden te bestrijden. Deze zijn soms besloten. Meerdere malen per week worden kultusplechtigheden gehouden die zeker vrij toegankelijk zijn. Laten we eens een ceremonie bijwonen.

De Umbanda tempel

De kultusplaats die we uitkiezen voor ons bezoek, ligt in een krottenwijk. Het is beslist geen kathedraal, maar meer een uitbouw van de woning van 'de moeder van de heilige', in dit geval de leidster van het centrum. Het centrum is 'gekruist', dat wil zeggen: invloeden van Umbanda als wel Candomblé zijn beide merkbaar. De kultusruimte is verdeeld in een niet gewijd gedeelte en het heilige gedeelte, gescheiden door een balustrade. In het eerste staan, of met een beetje geluk, zitten de toeschouwers. Links de vrouwen, rechts de mannen. Het heilige gedeelte, waar je alleen blootsvoets mag komen, wordt overheerst door een altaar met een trapvormige bovenbouw waarop veel beelden staan. Bovenaan staan heiligenbeelden: een Heilig Hart en wel drie Maria's. Deze stellen de Afrikaanse godheden, de Orixas, voor. Lager staan de beelden van de 'oude zwartjes', oude negers en negerinnen, op hun hurken en met een pijp in de mond. Daarnaast de 'indianen' met verenkrans en rokje. Helemaal apart staan de beelden van de 'Exus' en 'Pombas Giras'. Zij worden voorgesteld als onze duivels en duivelinnen, in felle kleuren, met een drietand en een staart. De duivelinnen zien er uitdagend uit, op het obscene af. Op het altaar liggen offerandes, schotels met spijzen en er branden kaarsen. Aan de ene kant van het altaar is een soort sakristie, een bergruimte, aan de andere zijde de ruimte waar de mediums zich verkleden.

Volgende nummer verder.
Foto: Bruha-praktijken op de Nederlandse Antillen. ●

Overgenomen uit ALERTA, informatie over Latijns-Amerika.